

ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Θέμα : «Τά Ἁγιογραφικά ἀναγνώσματα καί τό κήρυγμα εἰς τήν Θεϊαν Λειτουργίαν».

Πρός
Τούς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Σεβασμιώτατοι ἐν Χριστῷ ἀδελφοί,

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν τῇ Συνεδριά Ἀυτῆς τῆς 28ης λήγοντος μηνός Ἰουνίου ἐ.ἔ., ἠσχολήθη μέ τό θέμα τῶν Ἁγιογραφικῶν Ἀναγνωσμάτων καί τοῦ κηρύγματος εἰς τήν Θεϊαν Λειτουργίαν καί γνωρίζει ὑμῖν ἐπί τοῦ ζητήματος τούτου τά ἑξῆς :

Ὁ βιβλικός χαρακτήρ τῆς Ὁρθοδόξου λατρείας ἀναδεικνύει τήν μεγάλην σημασίαν τῶν ἀναγνωσμάτων διά τήν λατρευτικήν σύναξιν καί ἐρμηνεύει τήν ἀρρηκτον σύνδεσιν αὐτῶν μετά τοῦ ὄλου Μυστηρίου τῆς Θείας Λειτουργίας.

Ἡ ποιμαντική ἐξ ἄλλου σπουδαιότης αὐτῶν, ἐπιβάλλει ὄχι μόνον τήν ἀνάγνωσιν, ἀλλά καί τήν ἐρμηνείαν αὐτῶν ἐντός τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνάξεως, διότι δι' αὐτῶν ἀποσκοπεῖται νά βιώσουν οἱ πιστοί ὅτι κέντρον καί σκοπός τῶν τελουμένων εἶναι ἡ Θεοφάνεια καί ἡ δυνατότης τῆς «ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ» λατρείας τοῦ Θεοῦ.

Οὕτως ἡ Ἐκκλησία μας, κατανείμασα τήν Καινήν Διαθήκην εἰς περικοπάς, ὥρισεν νά ἀναγινώσκωνται καί ἐρμηνεύωνται αὗται «ἐπ' ἐκκλησίας», ὥστε εἰς ἕκαστον λειτουργικόν ἔτος νά «δημοσιεύεται» καί ἐρμηνεύεται σχεδόν ὁλόκληρος ἡ Καινή Διαθήκη.

Τό σύστημα ὁμως τοῦτο τῆς ἀναγνώσεως, παρά τās ἀρετάς, τās ὁποίας ὅπωςδήποτε φέρει, καί τās ἀγαθάς προθέσεις, τās ὁποίας ἔχει, στερεῖ ἐν μέρος τοῦ λαοῦ, διά τήν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ὁποίου συνεστήθη, (τό ἐκκλησιαζόμενον κυρίως κατά τās Κυριακάς) τῆς ἀκροάσεως τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς Καινῆς Διαθήκης, τό ὁποῖον ἀναγινώσκεται κατά τās καθημερινάς. Οὕτω, λόγω καί τῆς περιοδικῆς ἀναγνώσεως τῶν λειτουργικῶν περικοπῶν, δέν εἶναι δυνατόν νά μή τηρῆται κατά τās Κυριακάς ἡ συνήθης τυπική διάταξις.

Διά τούς λόγους αὐτούς δημιουργεῖται πρόβλημα, ἀλλά καί αἴτημα τῆς ἀνακατανομῆς τῶν λειτουργικῶν ἐν γένει περικοπῶν, εἰς τό ὁποῖον ὁμως ἀρμοδία νά δώσῃ λύσιν εἶναι ἡ μέλλουσα νά συνέλθῃ Ἁγία καί Μεγάλη Πανορθόδοξος Σύνοδος.

Εἰς μίαν τοιαύτην ἀναθεώρησιν τοῦ συστήματος ἀναγνώσεως πρέπει νά ἐξετασθῇ καί ἡ δυνατότης ἀναγνώσεως περικοπῶν καί ἀπό τήν Παλαιάν Διαθήκην, ἀλλά καί ἀπό τό προφητικόν βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως, τοῦλάχιστον τῶν δύο πρώτων καί τῶν δύο τελευταίων κεφαλαίων του. Μέχρι τῆς συγκλήσεως ὁμως μιᾶς τοιαύτης Συνόδου ἐπιβάλλεται νά γίνουν κάποια βήματα ἀποκαταστάσεως, μικρά βεβαίως, ἀλλά ὄχι ἀσήμαντα.

α) Νά ἀποφεύγεται π.χ. κατά τό δυνατόν ἡ ἀνάγνωσις Ἀποστολικῶν περικοπῶν τοῦ Μηνολογίου εἰς βάρος τῶν τῆς σειρᾶς (τῆς ἡμέρας), ὥστε νά μή ἐπαναλαμβάνωνται πολλάκις αἱ αὐταί περικοπαί ἐντός τοῦ ἰδίου ἔτους. Αἱ ὠρισμένοι εἰς μνήμην Ἁγίων περικοπαί δέον νά λέγωνται μόνον, ὅταν ψάλλεται μεγάλη δοξολογία πρὸς τιμῆν αὐτῶν ἢ ὅταν κάποια περικοπή ἔχει σχέσιν ἄμεσον πρὸς τόν ἐορταζόμενον Ἅγιον, (ὅπως π.χ. ἡ πρὸς Φιλίμονα ἐπιστολή δέον νά λέγηται εἰς τήν μνήμην αὐτοῦ), ἄλλως νά ἀναγινώσκωνται αἱ περικοπαί τῆς ἡμέρας.

β) Νά ἐπαναφερθῇ ἡ ψαλμωδία τῶν προκειμένων τοῦ Ἀποστόλου, ἀλλά καί τῶν Ἀλληλουϊαρίων, τά ὁποία προηγοῦνται τοῦ Εὐαγγελίου. Τά δύο αὐτά ἀρχικῶς ἦσαν ὁλόκληροι ἢ σχεδόν ὁλόκληροι ψαλμοί, ἀπαγγελλόμενοι κατά στίχον, μετά τούς ὁποίους ἐψάλλετο τό προκείμενον ἢ τό τριπλοῦν Ἀλληλουϊάριον. Σήμερον ὁμως, τό μέν προκείμενον ἔχει περιορισθῆ εἰς δύο στίχους καί μάλιστα κολοβωμένους, τό δέ Ἀλληλουϊάριον εἰς ἓν τριπλοῦν «Ἀλληλουϊα». Ἡ ἀποκατάστασις τῶν ἀνωτέρω εἰς τήν ἀρχαίαν τάξιν καί ἰδιαίτερος ἡ ψαλμωδία τοῦ Ἀλληλουϊαρίου ἐκ τρίτου μετά τῶν στίχων συμπληρωμένων βεβαίως καί

όλοκληρωμένων επιβάλλεται και διά να καλύπτεται ο απαιτούμενος χρόνος διά την πρό του Ευαγγελίου θυμιάσιν, την ανάγνωσιν της σχετικής ευχής και την μετάβασιν του Διακόνου εις τόν ἄμβωνα, ὥστε να μή γίνωνται ταῦτα κατά την ανάγνωσιν του Ἀποστόλου, και διασποῦν την προσοχήν τῶν πιστῶν.

γ) Νά γίνεται ὅπωςδήποτε κατά τας Κυριακάς και ἑορτάς Θεῖον Κήρυγμα, διότι αὐτό εἶναι ἀπαραίτητον συστατικόν της Θείας Λατρείας. Ἡ παράλειψις του Κηρύγματος σήμεραν εἶναι ἀδικαιολόγητος και μάλιστα εἰς ναούς ὅπου ὑπηρετοῦν κληρικοί δυνάμενοι να κηρύττουν, ἢ και ὅπου ὑπάρχουν λαϊκοί θεολόγοι δυνάμενοι να ἀναπληρώσουν ἐνδεχομένας ἐλλείψεις. «Ὅτι δεῖ τούς τῶν Ἐκκλησιῶν προεστῶτας, ἐν πάσῃ μέν ἡμέρᾳ, ἐξαιρέτως δέ ἐν ταῖς Κυριακαῖς, πάντα τόν κλήρον και τόν λαόν ἐκδιδάσκειν τούς της εὐσεβείας λόγους» (Κανῶν ΙΘ' της ἐν Τρούλῳ ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου).

Παρά ταῦτα τό δικαίωμα του κηρύττειν πρέπει να ἔχουν μόνον ἐκεῖνοι ἐκ τῶν κληρικῶν και τῶν λαϊκῶν θεολόγων, οἱ ὅποιοι διαθέτουν εἰδικήν εὐλογίαν και ἄδειαν πρός τοῦτο. Διότι διά την ἐπιτυχή διακονίαν του λόγου ἀπαιτεῖται λιπαρά θεολογική κατάρτισις και παιδεία, ὥστε να ἀποφεύγονται παρεκκλίσεις ἀπό της παραδόσεως και πίστεως της Ἐκκλησίας και πλέον τούτων γνώσεις της ὁμιλητικῆς τέχνης, ὀρθοφωνία, καλή νοηματική ἐκφορά του λόγου, ζήλος και εὐλάβεια.

Ἡ ἱερουργία του κηρύγματος να ἐπιτελῆται μετά φόβου Θεοῦ, ἱεροπρεπείας, βαθείας ἐπιγνώσεως του πνευματικοῦ χαρακτήρος και ὑψηλοῦ αισθήματος εὐθύνης. Λάθη και παραλείψεις, ὑπερβολαί, ἀκρότητες και ἀπουσία αὐστηρῶς ἐντοπισμένου θέματος συνιστοῦν ἀσέβειαν ἐναντι του Θεοῦ, περιφρόνησιν του λαοῦ και ὑποβάθμισιν της ἱερᾶς διακονίας.

Πρός ἀποφυγήν τῶν ἀνωτέρω κρίνεται ἀναγκαία ἢ καλή προετοιμασία του ὁμιλητοῦ. Αὕτη συνίσταται εἰς θερμήν προσευχήν πρός τόν Κύριον, βαθείαν μελέτην του θέματος και ἀρτίαν συγκρότησιν του κηρύγματος.

Ὡς ἀναπόσπαστον τμήμα της Θείας Λατρείας, τό κήρυγμα προσλαμβάνει ἱερόν λειτουργικόν χαρακτήρα. Διά τοῦτο ἐπιβάλλεται, ὡς ἄκις ὁ ἱεροκήρυξ δέν λειτουργεῖ, να περιβάλλεται πρό της ἐκφορᾶς του κηρύγματος τό ἐπιτραχήλιόν του, ὁ δέ Ἀρχιερεὺς ἀντιστοίχως ἐπιτραχήλιον και ὠμοφόριον.

Τό θεματολόγιον του κηρύγματος ἔχει ἄμεσον σχέσιν πρός τά ἀναγνώσματα της ἡμέρας. Ἡ σχέσις αὕτη εἶναι ἀρχαιοτάτη και λογική, διά τοῦτο δυσκόλως δύναται τις να την παραβλέψη. Ἡ στενότης ὅμως του κύκλου και ἢ ἀδιατάρακτος ἐπανάληψις κατ' ἔτος τῶν Κυριακῶν περικοπῶν περιορίζει τας δυνατότητας του κηρύγματος, δεδομένου ὅτι αἱ περικοπαί δέν εἶναι ἀνεξάντλητοι εἰς νοήματα και διδάγματα. Περισσότερον μάλιστα ἐξηγητημένοι θεματολογικῶς εἶναι αἱ εὐαγγελικαί περικοπαί. Διά τοῦτο κρίνεται σκόπιμον να χρησιμοποιῶνται συχνότερον διά τό κήρυγμα αἱ ἀποστολικαί, να γίνεται μάλιστα και ἀγιογραφικόν και λειτουργικόν κήρυγμα και, ὅταν εἶναι δυνατόν, χρῆσις και της Παλαιᾶς Διαθήκης.

Τόν χρόνον, τόν τόπον, τόν φορέα καθῶς και τας προϋποθέσεις της κηρυγματικῆς ἐρμηνευτικῆς καθορίζουν σαφῶς οἱ ἱεροὶ κανόνες.

Τό Θεῖον κήρυγμα πρέπει να γίνεται ἀπαραιτήτως μετά την ανάγνωσιν του Ευαγγελίου και ὄχι κατά την ὥραν του Κοινωνικοῦ. Οἱ προβαλλόμενοι λόγοι της ἐξοικονομήσεως χρόνου και της βραδύτητος της προσελεύσεως του λαοῦ εἰς την Θεῖαν Λειτουργίαν δέν εὐσταθοῦν. Ἡ ἐξοικονομησις χρόνου εἶναι δυνατή διά της ἀποφυγῆς τῶν ἀργῶν μελῶν και της βραδείας ἀπαγγελίας τῶν δεήσεων· και ἢ βραδύτης της προσελεύσεως τῶν πιστῶν δύναται να ἀντιμετωπισθῇ διά της τελέσεως της Θείας Λειτουργίας εἰς καταλληλοτέρας ὥρας και της βελτιώσεως της ποιότητος του Θεῖου κηρύγματος, ὥστε αὐτό να ἑλκύη τό ἐνδιαφέρον και την προσοχήν του ἐκκλησιασματος.

Διά της ἐπαναφορᾶς του κηρύγματος εἰς την κανονικήν του θέσιν, οἱ μὲν ἐκκλησιαζόμενοι, ἔχοντες πρόσφατον την ἀκρόασιν τῶν ἀγιογραφικῶν περικοπῶν θά ἀκούουν ἀμέσως και την ἀνάπτυξιν των, ὁ δέ λειτουργός, ἀφοῦ ἱερουργήσῃ τό Εὐαγγέλιον, θά προχωρήσῃ ἀπερίσπαστος εἰς την τελεσιουργίαν του μυστηρίου της Θείας Εὐχαριστίας.

Τό κήρυγμα γίνεται εἴτε ἀπό του Ἄμβωνος, εἴτε ἀπό της Ωραίας Πύλης, ἐνῶ τά Βημόθυρα εἶναι κλειστά, και σπανίως ἀπό τόν Ἀρχιερατικόν θρόνον, ὅταν δέν ὑπάρχει Ἄμβων. Ἡ διάρκειά του πρέπει να ἐλέγχεται αὐστηρῶς και να μήν ὑπερβαίνει τά 12 - 15 πρῶτα λεπτά της ὥρας. Καλόν εἶναι να γνωρίζῃ ὁ ὁμιλητής να σταματᾷ ἐγκαίρως, δηλαδή ὅταν οἱ ἀκροαταί του θά ἤθελον ἀκόμη να τόν ἀκοῦν, ὥστε να μή γίνεται κουραστικός.

Τό κήρυγμα πρέπει νά ἔχη Χριστοκεντρικόν χαρακτήρα. Οἱ ἱεροκήρυκες δέν πρέπει νά λησμονοῦν ὅτι «ἡμεῖς κηρύττομεν Χριστόν ἑσταυρωμένον», ὅτι ὁμιλοῦν διά νά εὐαγγελισθοῦν εἰς τόν λαόν τήν σωτηρίαν, ὅτι τό κήρυγμα δέν πρέπει νά ἔχη ἀποκλειστικῶς ἠθικολογικόν περιεχόμενον, ἀλλά νά ἀναφέρεται καί εἰς τήν δογματικήν διδασκαλίαν καί τήν λειτουργικήν μας ἀγωγήν.

Ὁ χαρακτήρ οὗτος τοῦ κηρύγματος δέν ἀποκλείει τήν μεταφοράν καί ἐκφοράν τοῦ μηνύματος μέ τά λεκτικά ἢ φραστικά δεδομένα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Ἀντιθέτως αὐτό ἐπιβάλλεται νά γίνεται πάντοτε, διά νά προσλαμβάνη τό κήρυγμα καί πρακτικόν καί ἐπίκαιρον χαρακτήρα. Καλόν εἶναι νά διανθίζεται μέ γνώμας Πατέρων καί Ἁγίων, διά νά εἶναι πειστικόν καί μέ παραδείγματα ἐκ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, τά ὅποια οἱ ἀκροαταί γνωρίζουν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως καί κοινωνικῆς πείρας.

Ἐνδεδειγμένη γλῶσσα τοῦ κηρύγματος πρέπει νά εἶναι ἡ καθομιλουμένη, ἀπηλλαγμένη ἀκροτήτων. Ἐν γλωσσικόν ἰδίωμα κατανοητόν ἀπό τό ἀκροατήριον, χωρίς σολοικισμούς καί βαρβαρισμούς, οἱ ὅποιοι δηλώνουν πενίαν, εἶναι ἐκεῖνον τό ὅποιον ἀναδεικνύει τόν ἱεροκήρυκα ὡς συγκροτημένον πρόσωπον καί διδάσκαλον τοῦ λαοῦ.

Κατά τήν ἐκφοράν τοῦ κηρύγματος, πρέπει νά ἀποφεύγονται περιτταί χειρονομίαι καί ἐπιδεικτικαί κινήσεις. Ὁ ἱεροκήρυξ πρέπει νά ἐλέγξη τās κινήσεις τοῦ σώματος καί τῶν χειρῶν του, τήν ἔντασιν τῆς φωνῆς του, τά πάντα. Γενικῶς ὅ,τι ἐκφεύγει τοῦ μέτρου, ἀποτρέπει τήν ἀποδοχήν τοῦ κηρύγματος. Προτιμητέον εἶναι νά γίνεται τό κήρυγμα ἀπό στήθους, χωρίς νά ἀποκλείεται τό καλῶς προετοιμασμένον γραπτόν κήρυγμα καί μάλιστα εἰς εἰδικάς περιπτώσεις.

Εἰς περιπτώσεις, εἰς τās ὁποίας ὑπάρχει πρὸς ἀνάγνωσιν Ἐγκύκλιος Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, τότε τό κήρυγμα δέν γίνεται, ὥστε νά μὴ ἐπιβαρύνεται τό ἐκκλησίασμα.

Εὐελπιστοῦμεν ὅτι τά ἀνωτέρω θά ἀποτελέσουν δημιουργικόν ἐρέθισμα διά τήν βελτίωσιν τοῦ ἱεροκηρυκτικοῦ λόγου, τήν μυσταγωγικήν προσέγγισιν τῶν βιβλικῶν κειμένων, συμφώνως πρὸς τήν λειτουργικήν πρακτικήν, καί θά προαγάγουν τήν λατρευτικήν ἔκφρασιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί γενικώτερον τήν ὀρθήν ἱερουργίαν τοῦ Εὐαγγελίου.

- † Ὁ Ἀθηνῶν ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ, Πρόεδρος.
- † Ὁ Διδυμοτεῖχου καί Ὁρεστιάδος Νικηφόρος.
- † Ὁ Μυτιλήνης, Ἐρεσσοῦ καί Πλωμαρίου Ἰάκωβος.
- † Ὁ Λήμνου καί Ἀγίου Εὐστρατίου Ἱερόθεος.
- † Ὁ Γουμενίσσης, Ἀξιουπόλεως καί Πολυκάστρου Δημήτριος.
- † Ὁ Βεροίας καί Ναούσης Παντελεήμων.
- † Ὁ Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καί Κονίτης Ἀνδρέας.
- † Ὁ Γυθείου καί Οἰτύλου Χρυσόστομος.
- † Ὁ Δημητριάδος καί Ἀλμυροῦ Ἰγνάτιος.
- † Ὁ Κυθήρων Κύριλλος.
- † Ὁ Θεσσαλιώτιδος καί Φαναριοφερσάλων Θεόκλητος.
- † Ὁ Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ Δανιήλ.
- † Ὁ Ὑδρας, Σπετσῶν καί Αἰγίνης Ἐφραίμ.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
† Αρχιμ. Χρυσόστομος Σκλήφας.

Ἀκριβές Ἀντίγραφον
Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

† Αρχιμ. Χρυσόστομος Σκλήφας.